

Srednjevekovna srpska arhitektura

Srpska arhitektura u srednjem veku doživljava veliki uspon i procvat. Srpski arhitektonski spomenici sakralne arhitekture koji su se razvili u 12, 13. i 14. veku imaju veliki značaj i svetsku reputaciju.

Razvoj srednjevekovne srpske arhitekture može se podeliti u tri faze:

1. Raški stil
2. Srpsko vizantijski (Vardarski) stil
3. Moravski stil

Srednjevekovna srpska arhitektura

RAŠKI STIL

Period od sedme decenije XII do kraja XIII veka. Granični primeri su Nemanjini Đurđevi Stupovi (oko 1170) za početak epohe, odnosno Dragutinova crkva svetog Ahilija u Arilju (oko 1296) za kraj.

Sam stil je dobio naziv po reci Raški, oko koje je gravitirala tadašnja država. Raška škola, odnosno stil, originalni je domet domaćih - srpskih graditelja koji su stvorili promenu u arhitekturi crkvenih objekata, što je rezultiralo uspostavljanjem posebnog originalnog stila u sakralnoj arhitekturi po kome su postali poznati u svetu.

Osnovnu karakteristiku ovog stila je jednobrodna zasvedena građevina sa jednim kubetom. Sa zapadne strane se obično nalazi priprata, dok se sa južne i severne nalaze niža odeljenja, obično pevnici transepti i paraklisi.

Spoljašnja obrada crkvenih građevina je izvršena u romanskom stilu, što ukazuje na direktnе veze sa Primorjem odnosno majstorima iz gradova sa istočne obale Jadrana (Kotor, Dubrovnik i drugi) koja se nalazila pod kontrolom Nemanjića.

Za ovu epohu u arhitekturi je vezano i tzv. zlatno doba srpskog slikarstva koje počinje sa živopisanjem Đurđevih Stupova oko 1175. godine i završava se sa Gradcem oko 1275. godine, a svoj vrhunac dostiže u Sopoćanima.

Raški stil

Manastir Studenica, 1190.

1190. osnovao Stefan Nemanja. Utvrđeni zidovi manastira okružuju dve crkve: Bogorodičnu crkvu i crkvu Svetog Joakima i Ane (Kraljeva crkva). Obe crkve su izgrađene od belog mermera. Manastir je poznat po svojoj kolekciji fresaka iz 13. i 14. veka. UNESCO je 1986. uvrstio Studenicu u listu Svetske baštine.

Raški stil

Manastir Studenica, 1190.

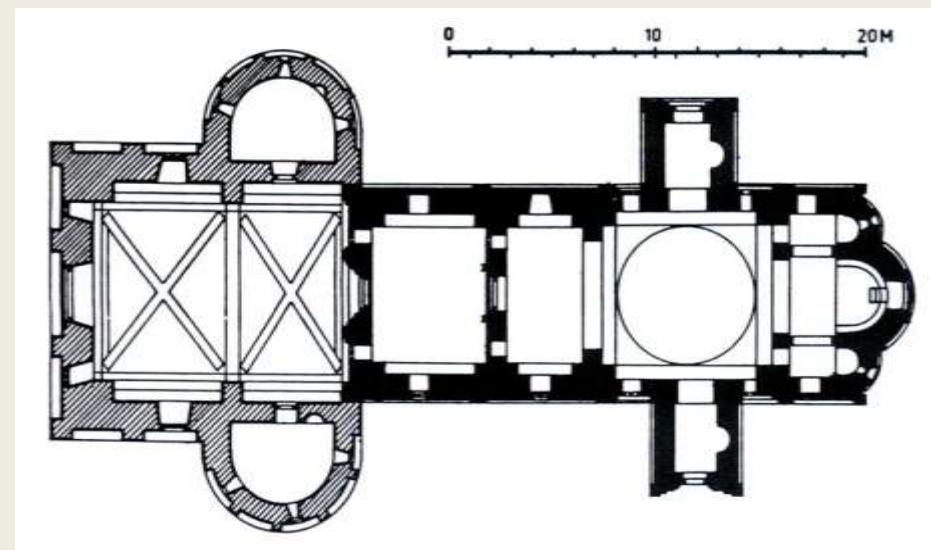
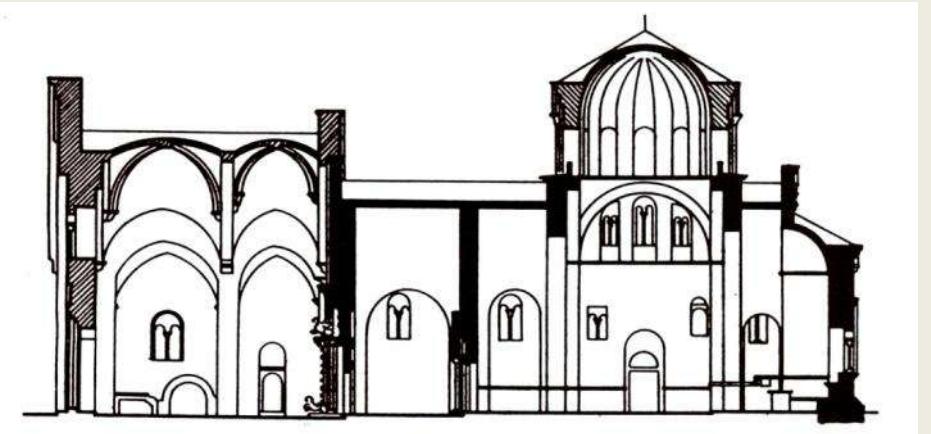
Bogorodičina crkva je jednobrodna crkva sa kulom. Na njenom istočnom kraju je trostrani svod, dok se produžena priprata gleda prema zapadu. Na severnoj i južnoj strani su predvorja. Tokom 1230ih je dograđena spoljašnja priprata. Fasade su izgrađene od blokova belog mermera. Iznutra je crkva obložena tufom. Spolja gledano, u crkvi se skladno mešaju romanski i vizantijski stil.

Raški stil

Manastir Studenica, 1190.

Bogorodičina crkva je jednobrodna crkva sa kulom. Na njenom istočnom kraju je trostrani svod, dok se produžena priprata gleda prema zapadu. Na severnoj i južnoj strani su predvorja. Tokom 1230ih je dograđena spoljašnja priprata. Fasade su izgrađene od blokova belog mermera. Iznutra je crkva obložena tufom. Spolja gledano, u crkvi se skladno mešaju romanski i vizantijski stil.

Raški stil

Manastir Studenica, 1190.

Bogorodičina crkva je jednobrodna crkva sa kulom. Na njenom istočnom kraju je trostrani svod, dok se produžena priprata gleda prema zapadu. Na severnoj i južnoj strani su predvorja. Tokom 1230ih je dograđena spoljašnja priprata. Fasade su izgrađene od blokova belog mermera. Iznutra je crkva obložena tufom. Spolja gledano, u crkvi se skladno mešaju romanski i vizantijski stil.

Raški stil

Manastir Mileševa, 1219.

Manastir Mileševa je srpski srednjovekovni manastir. Nalazi se na šestom kilometru od Prijepolja na reci Mileševci. Raški po stilu, podigao ga je kralj Stefan Vladislav (1234-43), a u njoj je i sam sahranjen. Manastir Mileševa građen je 1218-19. a živopisan 1222-28. godine. U priprati, koju je kralj Vladislav dogradio 1235. godine, položene su mošti svetog Save. Njih su Turci 1594. godine prilikom osvajanja preneli na Vračar (Beograd).

Raški stil

Manastir Žiča, 1221 (1321)

Žiča je srpski srednjovekovni manastir iz prve polovine XIII veka, koji se nalazi u blizini Kraljeva. Podigao ju je prvi kralj Srbije, Stefan Nemanjić, između 1206-21. godine, a značajnu ulogu u njenom podizanju imao je i njegov brat, sveti Sava (1233). Posle sticanja crkvene samostalnosti 1219. godine, u Žiči je smešteno sedište autokefalne srpske arhiepiskopije. Početkom poslednje decenije XIII veka, manastir je stradao u napadu Tatara, posle čega je sedište arhiepiskopije preneto u Svetе Apostole kod Peći, a sam manastir je početkom XIV veka obnovio kralj Milutin (1282—1321).

Главна манастирска црква, подигнута у Рашком стилу, посвећена је Вазнесењу Христовом

Raški stil

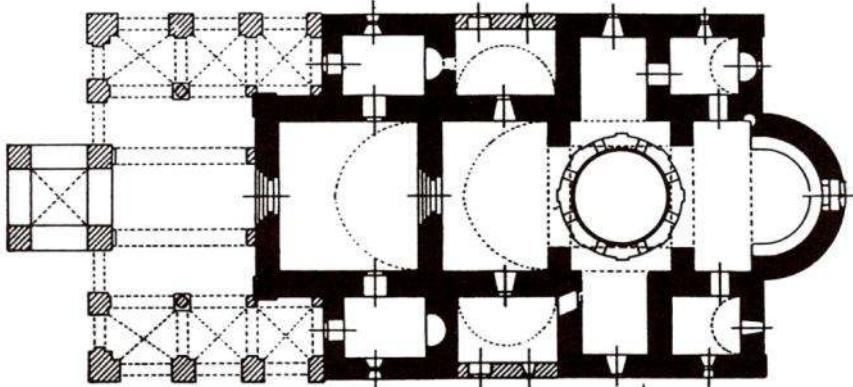
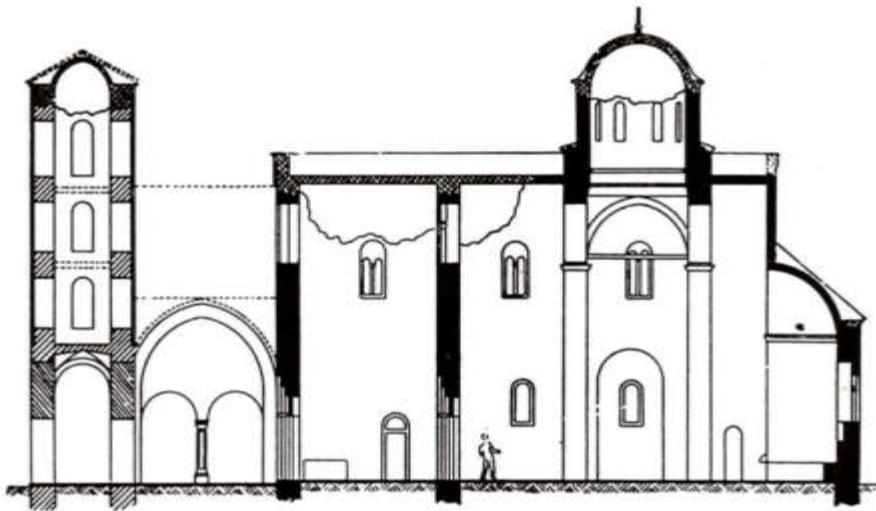
Manastir Sopoćani, 1260.

Manastir Sopoćani posvećen je Svetoj Trojici. Osnovao ga je kralj Uroš I kao mauzolej za sebe i svoju porodicu. Crkva je izgrađena 1260. godine. Kupola sa zvonikom je dograđena sredinom 14. veka. Fresko slikarstvo crkve je kompletirano 1270. godine. Crkva je jedinstvena građevina sa polukružnom apsidom. Spoljni izgled crkve je romanskog stila. Portal i prozori su napravljeni od kamenja. Graditelji su verovatno dolazili iz Jadranske regije. Najranije freske nastale su 1273. godine.

Raški stil

Manastir Sopoćani, 1260.

Manastir Sopoćani posvećen je Svetoj Trojici. Osnovao ga je kralj Uroš I kao mauzolej za sebe i svoju porodicu. Crkva je izgrađena 1260. godine. Kupola sa zvonikom je dograđena sredinom 14. veka. Fresko slikarstvo crkve je kompletirano 1270. godine. Crkva je jedinstvena građevina sa polukružnom apsidom. Spoljni izgled crkve je romanskog stila. Portal i prozori su napravljeni od kamenja. Graditelji su verovatno dolazili iz Jadranske regije. Najranije freske nastale su 1273. godine.

Raški stil

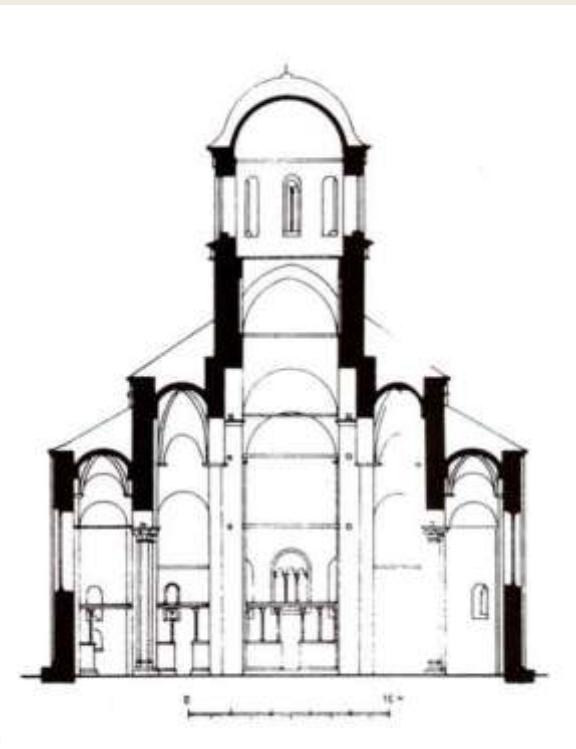
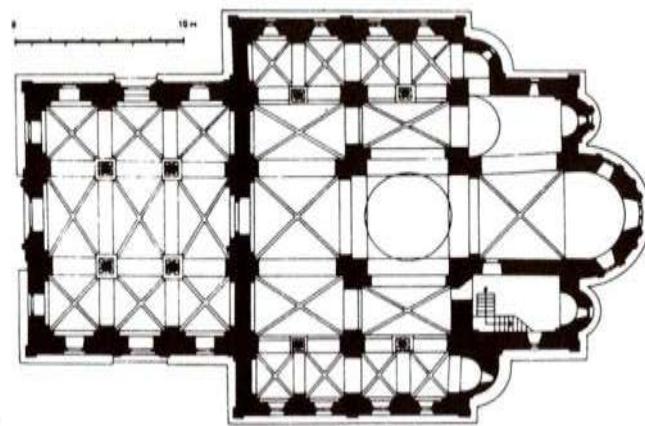
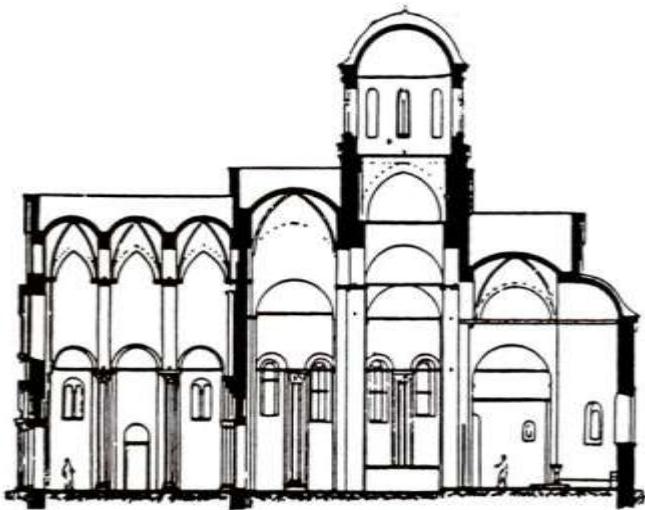
Manastir Visoki Dečani,
1327-1335.

Dečanska crkva Hrista Pantokratora spada među najveće građevine srednjovekovne Srbije. Crkva je građena od mermernih kvadara u dve boje. Po svojoj graditeljskoj složenosti crkva predstavlja skladno prožimanje elemenata zapadnog - romanike i gotike, i istočnog - vizantijskog stila sa već postojećim tradicijama srpske umetnosti. Glavni majstor bio je fra Vita iz Kotora, inače katolički monah. Slikanje dečanskog hrama trajalo je od završetka gradnje 1335. do 1350.

Raški stil

**Manastir Visoki Dečani,
1327-1335.**

Dečanska crkva Hrista Pantokratora spada među najveće građevine srednjovekovne Srbije. Crkva je građena od mermernih kvadara u dve boje. Po svojoj graditeljskoj složenosti crkva predstavlja skladno prožimanje elemenata zapadnog - romanike i gotike, i istočnog - bizantskog stila sa već postojećim tradicijama srpske umetnosti. Glavni majstor bio je fra Vita iz Kotora, inače katolički monah. Slikanje dečanskog hrama trajalo je od završetka gradnje 1335. do 1350.

Srpsko vizantijski stil

Srpsko-vizantijski stil ili Vardarski stil obuhvata vremenski period od kraja XIII veka do kraja XIV veka i geografski prostor Metohije, Kosova i severne Makedonije. Sam stil se naziva Vizantijski zbog činjenice da su za uzor uzimane vizantijske građevine, kao i to da je nastao pod uticajem Renesanse Paleologa.

Osnovnu osobenost ovog stila predstavlja osnova u obliku upisanoga krsta sa jednim ili pet kubeta, dok se sa zapadne strane obično nalazi priprata. Spoljašnja obrada crkvenih građevina je izvršena u vizantijskom stilu, upotrebom sivog ili žućkastog kamenja i crvene opeke koji su obično tako poređani, da stvaraju ukrasne šare na fasadi. Za razliku od Raškog stila i originalnog freskoslikarstva koje ga je pratilo, građevine Vardarskog stila su ukrašene freskama koje su rađene po uzoru na vizantijske rađene u tom periodu.

Srpsko vizantijski stil

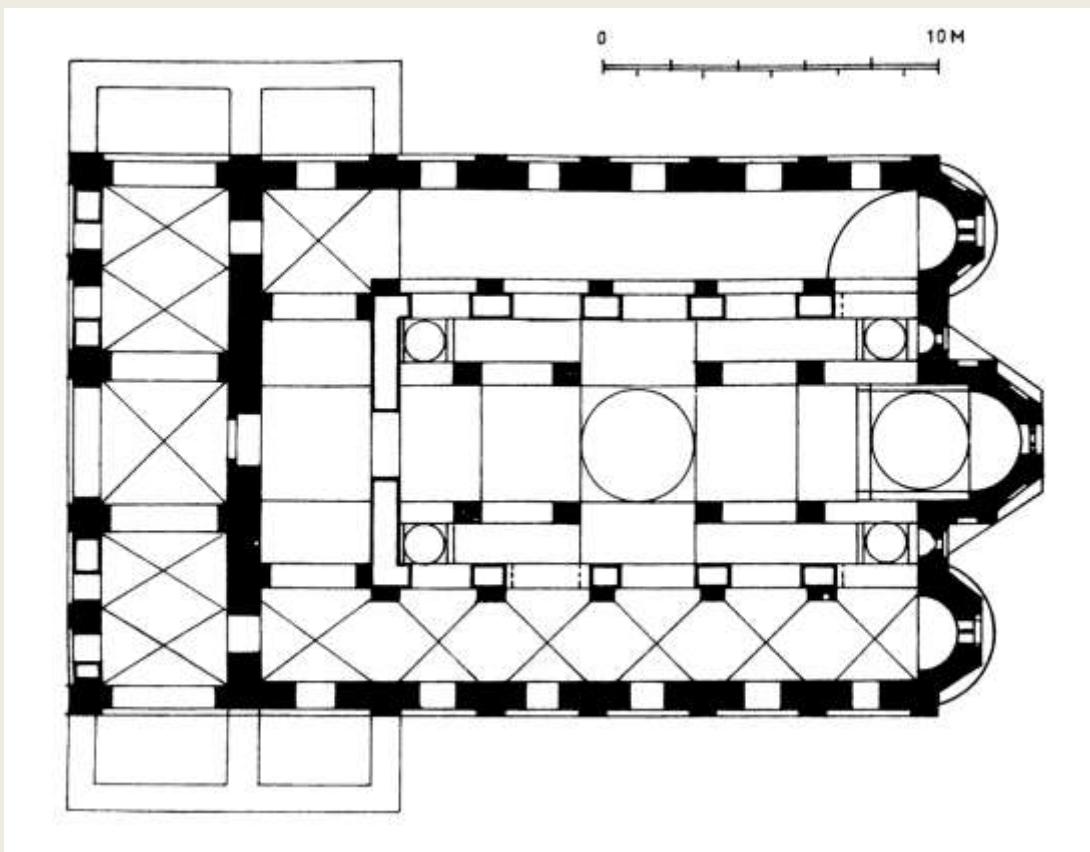
Crkva Bogorodica Ljeviška 1306-1307

Bogorodica Ljeviška je crkva u Prizrenu, zadužbina kralja Milutina. Crkva je podignuta 1306-1307 na ostacima crkve iz XI veka, koja je takođe osnovana na mestu starije, ranohrišćanske crkve. Osnova je u vidu upisanog krsta sa pet kupola, a oko njega je sa tri strane široki brod. Umesto trema, sagrađen je dvospratni egzonarteks (spoljna priprata) sa zvonikom. Središnja kupola leži na četiri stuba, dok su male kupole postavljene dijagonalno.

Srpsko vizantijski stil

**Crkva Bogorodica Ljeviška
1306-1307**

Bogorodica Ljeviška je crkva u Prizrenu, zadužbina kralja Milutina. Crkva je podignuta 1306-1307 na ostacima crkve iz XI veka, koja je takođe osnovana na mestu starije, ranohrišćanske crkve. Osnova je u vidu upisanog krsta sa pet kupola, a oko njega je sa tri strane široki brod. Umesto trema, sagrađen je dvospratni egzonarteks (spoljna priprata) sa zvonikom. Središnja kupola leži na četiri stuba, dok su male kupole postavljene dijagonalno.

Srpsko vizantijski stil

Manastir Gračanica, 1310.

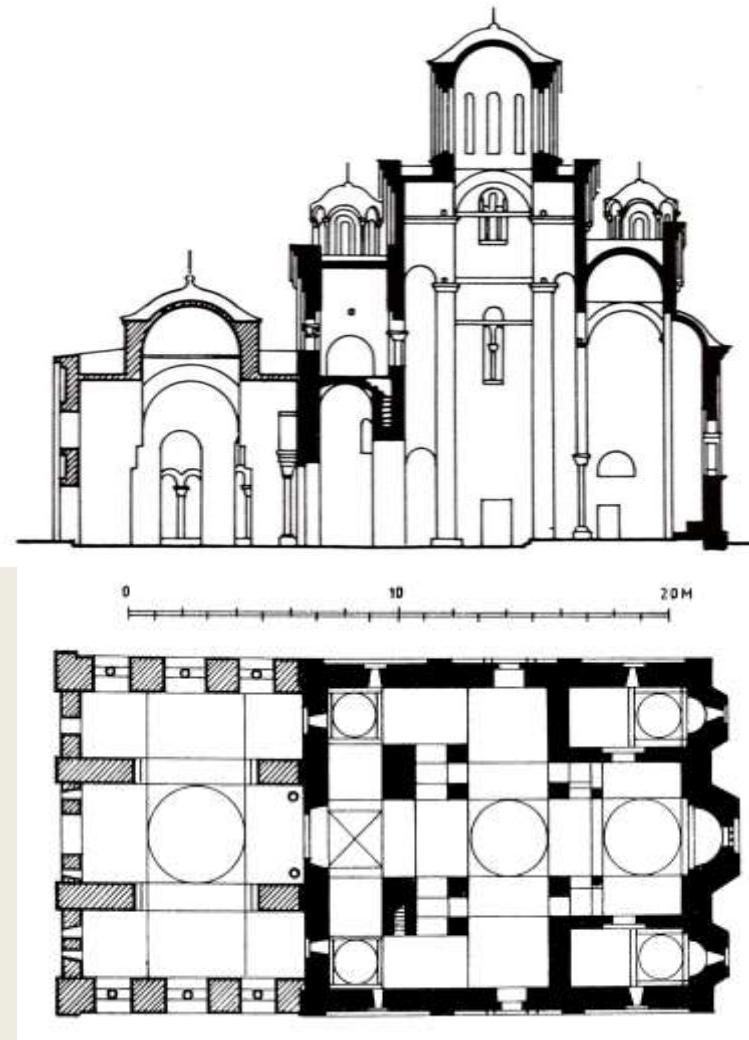

Manastir Gračanicu je sagradio Sv. Kralj Milutin 1310. godine i posvetio je Uspenju Presvete Bogorodice. Mihajlo i Evtihije, poznati slikari iz Soluna završili su freske u glavnoj crkvi do 1321. Crkva manastira Gračanica je građevina sa pet kubeta sa osnovom upisanog krsta. Spoljna priprata je sagrađena u kraju 14. veka u vreme Sv. Kneza Lazara. U 16. veku priprata je oslikana freskama.

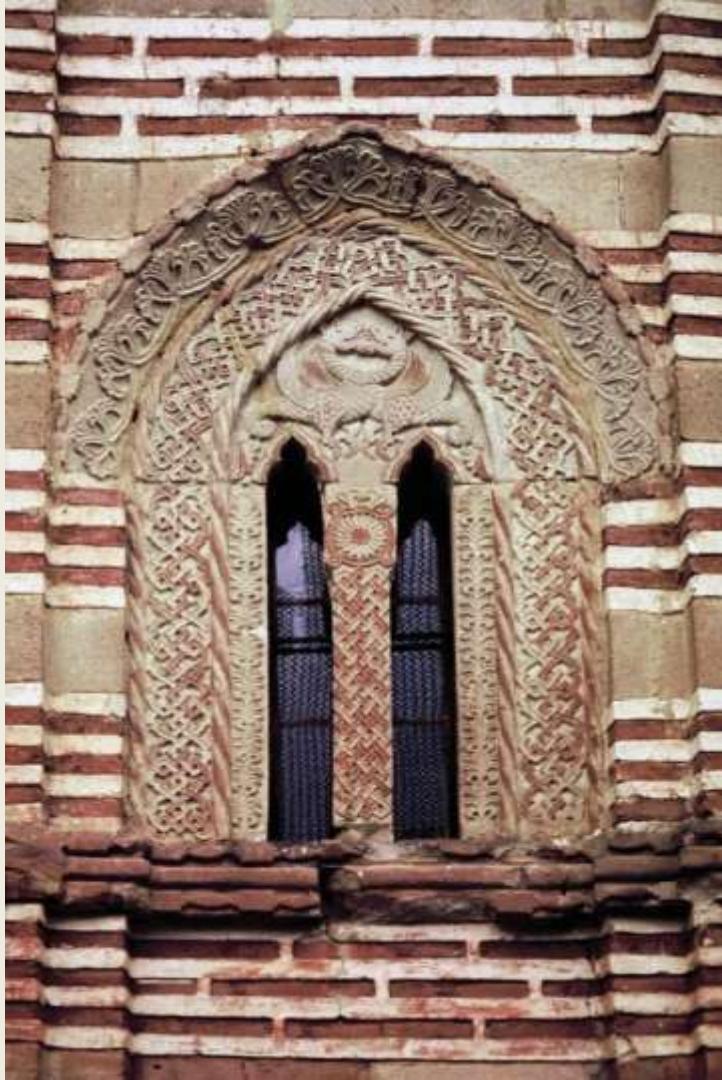
Srpsko vizantijski stil

Manastir Gračanica, 1310.

Manastir Gračanicu je sagradio Sv. Kralj Milutin 1310. godine i posvetio je Uspenju Presvete Bogorodice. Mihajlo i Evtihije, poznati slikari iz Soluna završili su freske u glavnoj crkvi do 1321. Crkva manastira Gračanica je građevina sa pet kubeta sa osnovom upisanog krsta. Spoljna priprata je sagrađena u kraju 14. veka u vreme Sv. Kneza Lazara. U 16. veku priprata je oslikana freskama.

Moravski stil

Moravski stil u srpskoj arhitekturi tokom srednjeg veka, obuhvata vremenski period od sedme decenije XIV do 1459.godine, odnosno do pada Srbije pod osmanlijsku vlast, dok simbolički početak epohe označava Lazarevo podizanje Ravanice (1375-1377) i Lazarice (1377-1388). Sam stil je svoj naziv dobio po reci Moravi u čijem sливу su podizani sakralni objekti.

Osnovnu karakteristiku ovog stila predstavlja osnova crkve u obliku trolista odnosno trikonhosa koja je zapravo crkva sa osnovom upisanog krsta (normalnog i sažetog). Po svojoj spoljašnjoj obradi građevine Moravskog stila su veoma slične onima iz Vardarskog stila, jer koriste sivo ili žućkasto kamenje i crvene opeke, mada ima i onih sa malterisanim fasadama (Ravanica). Međutim, za razliku od Vardarskog stila u kome nisu uvek kamenje i opeke ugrađivani tako da formiraju ukrasne šare, u Moravskom je to obaveza, pogotovo najvišeg pojasa. Pored toga, vrlo čest slučaj je i upotreba kamenih rozeta, kao i reljefa koji pokrivaju sve okvire portala, prozora, lukove. Stil sam po sebi predstavlja autentični srpski stil, za razliku od Raškog i Vardarskog koji su nastajali pod direktnim uticajem romanike, odnosno arhitekture u Vizantiji.

Moravski stil

Manastir Ravanica, 1375-77.

Manastir Ravanica je zadužbina kneza Lazara. Crkva je posvećena Vaznesenju Gospodnjem i ograđena je čvrstim odbrambenim zidom sa sedam kula. Ravanica je sagrađena između 1375. i 1377. godine, a freske su oslikane nekoliko godina pred Kosovsku bitku.. Po svojim arhitektonskim i likovnim obeležjima ravanička crkva predstavlja početak moravske škole.

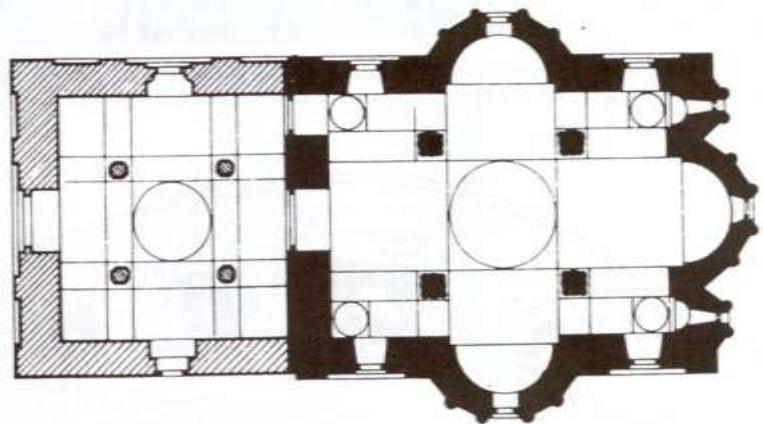
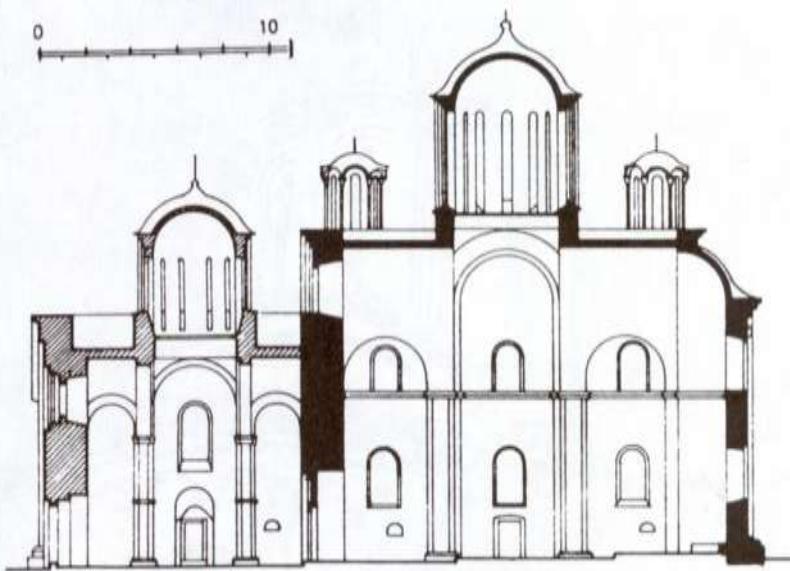
Moravski stil

**Manastir Ravanica,
1375-77.**

Crkva predstavlja originalno arhitektonsko rešenje nastalo spajanjem svetogorske tradicije trolisne osnove i modela upisanog krsta sa pet kupola, odomaćenog u vreme kralja Milutina. Trolisna osnova je postala uzor u daljem razvoju prostorne konцепције hramova. Crkva je zidana naizmeničnim redovima kamena i opeke, ukrašena je keramoplastičnim dekorativnim elementima i bogatom reljefnom plastikom.

0 10

Moravski stil

**Manastir Ravanica,
1375-77.**

Crkva predstavlja originalno arhitektonsko rešenje nastalo spajanjem svetogorske tradicije trolisne osnove i modela upisanog krsta sa pet kupola, odomaćenog u vreme kralja Milutina. Trolisna osnova je postala uzor u daljem razvoju prostorne koncepcije hramova. Crkva je zidana naizmeničnim redovima kamena i opeke, ukrašena je keramoplastičnim dekorativnim elementima i bogatom reljefnom plastikom.

Moravski stil

**Manastir Manasija
(Resava)
1407-18.**

Manasija (Resava) je jedan od najznačajnijih spomenika srpske srednjovekovne kulture i pripada takozvanoj „Moravskoj školi“. Podigao je despot Stefan Lazarević - Visoki između 1407. i 1418. godine. Odmah posle osnivanja, Manasija je postala kulturni centar despotovine. Njena „Resavska škola“ bila je po svojim prevodima i prepisima čuvena - i posle pada despotovine - kroz ceo XV i XVI vek.

Moravski stil

**Manastir Manasija
(Resava)
1407-18.**

Manasija (Resava) je jedan od najznačajnijih spomenika srpske srednjovekovne kulture i pripada takozvanoj „Moravskoj školi“. Podigao je despot Stefan Lazarević - Visoki između 1407. i 1418. godine. Odmah posle osnivanja, Manasija je postala kulturni centar despotovine. Njena „Resavska škola“ bila je po svojim prevodima i prepisima čuvena - i posle pada despotovine - kroz ceo XV i XVI vek.

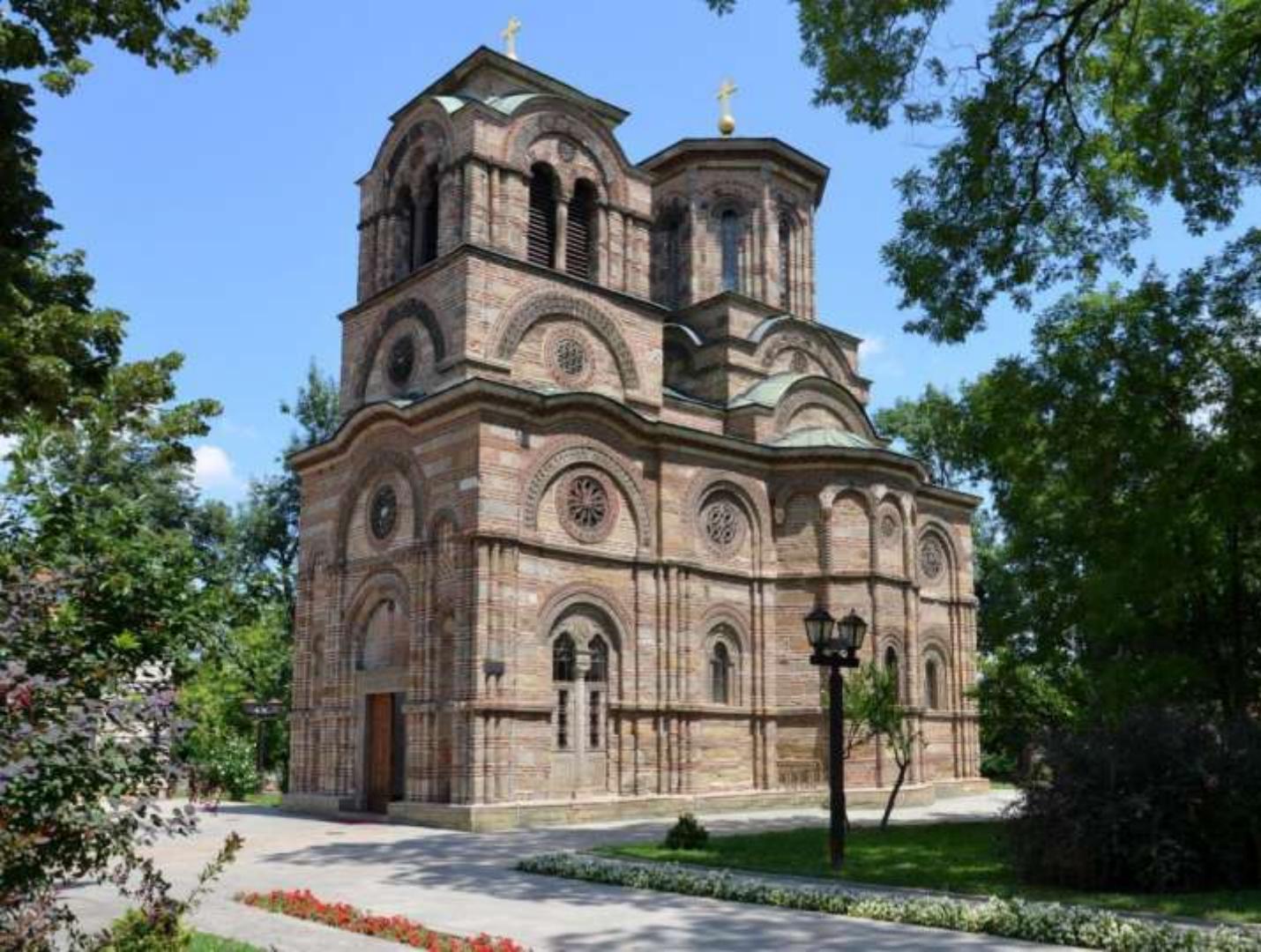

Moravski stil

Lazarica, 1377-80

Crkva svetog Prvomučenika Stefana, poznatija kao Lazarica, nalazi se u centru današnjeg Kruševca, a podigao ju je, između 1377-78. i 1380. godine, knez Lazar (1371-89), kao pridvornu crkvu prestonice, Kruševačkog Grada.

Ima osnovu trikonhosa, a njena spoljašnjost je urađena na vizantijski način, naizmeničnim ređanjem reda tesanika i tri reda crvene opeke. Crkva, zajedno sa Ravanicom, predstavlja svojevrstan početak Moravskog stila i pripada građevinama sažetog tipa.

Moravski stil

Kalenić

Манастир је росвећен
је Ваведењу Богородице.
Crkva je sagrađena i
oslikana između 1413. i
1420. godine.

Moravski stil

Manastir Ljubostinja

Posvećen je Uspenju presvete Bogorodice. Manastir je građen od 1388. do 1405. godine. Manastir Ljubostinja je trikonhalne osnove razvijenog tipa sa kupolom i pripratom. Zidan je pritesanim kamenom, dok su fasade premaletisane i islikane tako da imitiraju zidanje kamenom i opekom. Manastir je građen u Moravskom stilu. Graditelj je protomajstor Rade Borović, čije se ime nalazi na pragu prolaza iz priprate u naos. Živopis je samo delimično sačuvan, rađen je u dva navrata.

Fruškogorski manastiri

Na prostoru Fruške gore smešteno je šesnaest srpskih pravoslavnih manastir. Šire područje Fruške gore od davnina je bilo bogato svetilištima, a tokom 16. i 17. veka na ovom prostoru je zabeleženo 35 manastira. Istraživači srpske novovekovne umetnosti u Podunavlju utvrdili su izvesnu pravilnost u prostornom sklopu manastirskih hramova, te su one sagrađene u 16. veku povezali sa moravskom arhitekturom srednjovekovne Srbije.

Manastirski hramovi sagrađeni tokom 18. veka predstavljaju zanimljivu kombinaciju tradicionalne arhitekture, po ugledu na Novo Hopovo, i baroknog modela preuzetog iz repertoara zapadnoevropske arhitekture.

Fruškogorski manastiri

Manastir Novo Hopovo, 1496—1502

Osnivač manastira je sveti vladika Maksim (Đurađ Branković), 1496-1502. godine. Natpis iznad zapadnih vrata ukazuje da je današnja manastirska crkva, posvećena svetom Nikoli, sagrađena 1576. godine. Sagrađena je na mestu prvobitne crkve koja je porušena. 1641. godine, manastirske ćelije su stavljene pod krov.

Crkva svetog Nikole manastira Novo Hopovo ima u svojoj celini dva, u arhitektonskom pogledu, različita dela: crkvu, razvijene i složene prostorne strukture i veliku pripratu na zapadnoj strani, jednostavnog prostora, pravougaone osnove.